

4^e JAARGANG

NUMMER 11

DECEMBER 1968

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

DE DAAD
EN
GEDACHTTE

DE DAAD EN GEDACHTTE

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTTE.

van de zelfstandige arbeid
niet gewild en de problemen

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outhoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

TROELSTRA ALS "REVOLUTIONAIR"

IN "VRIJ NEDERLAND" van 9 november j.l. heeft drs. B.B. van Dongen 'n beschouwing gewijd aan de gebeurtenissen rondom de zogenaamde revolutiepoging van Troelstra in de novemberdagen van 1918. Alhoewel ook drs. Van Dongen - als zovelen'- van mening is, dat Troelstra de realiteit uit 't oog verloor en zich teveel door zijn emoties liet meeslepen, komt hij toch tot de conclusie, dat de mislukking van de revolutiepoging mede te wijten is aan de tegenstand van Troelstra's partijgenoten. Het zal wel waar zijn. Wij nemen direct aan, dat sommige van zijn partijgenoten zich in die dagen tegenover Troelstra hebben opgesteld. Of dat echter zijn oorzaak vond in 't feit, dat Troelstra een revolutie wilde en zijn tegenstanders in de partij niet, zoals Van Dongen stelt, dat wagen wij te betwijfelen. Trouwens, de conclusies die hij trekt en het beeld dat hij van Troelstra schetst, wijzen er volgens ons duidelijk op, dat ook hij de realiteit uit het oog verliest en zich laat meeslepen door zijn sympathie voor Troelstra. Daarbij komt, dat de heer Van Dongen vergeten heeft zijn sociaal-democratische bril af te zetten alvorens hij aan deze beschouwing begon, met het resultaat, dat hij alles vertekend ziet. Het is natuurlijk ondoenlijk zijn beschouwing in zijn geheel weer te geven. Zij beslaat namelijk vrijwel een hele pagina van "Vrij Nederland". Wij zullen ons dus moeten beperken tot 't weergeven van zijn opvattingen en hier en daar een citaat van hem te brengen.

Drs. Van Dongen schildert ons Troelstra als een figuur, die zeker gezien moet worden als een stimulator van een op de directe noden der arbeiders gericht politiek. "Maar anders dan bij de echte reformisten", aldus Van Dongen, "mannen als Vliegen en Schaper, bleef in hem het verlangen naar de totale ommekeer leven". Iets verder zegt hij dan:

"Ook in Nederland hadden zich gedurende de oorlogsjaren ontwikkelingen voorgedaan, die Troelstra sceptisch gestemd hadden over de waarde van parlementaire actie voor de SDAP. De grote bedrijven hadden ongehinderd enorme oorlogswinsten kunnen maken, terwijl de grote massa steeds meer gebrek ging lijden. Troelstra meende dat dit mogelijk was geworden omdat het groot-kapitaal regering en staat steeds meer dienstbaar had weten te maken aan zijn belangen. D.w.z. juist op het moment dat de kroon werd gezet op de reformistische parlementaire arbeid, de invoering van het algemeen kiesrecht, verminderde de waarde van de Nederlandse volksvertegenwoordiging. Aangezien hij ook onder de confessionele arbeiders een groeiende ontevredenheid over deze ontwikkeling geconstateerd had, achtte Troelstra ook in Nederland een revolutie mogelijk."

Uit deze woorden zou men de conclusie trekken, dat Troelstra dus meer zou

zijn gaan voelen voor buiten-parlementaire actie; dat hij de ontevredenheid wel wilde aanwakkeren om zodoende de mogelijkheid van een revolutie te bevorderen. Immers, indien hij ook vanwege de groeiende ontevredenheid bij de confessionele arbeiders een revolutie mogelijk achtte, dan is het duidelijk, dat bij een groeien van de ontevredenheid bij de arbeiders in 't algemeen, de mogelijkheid van een revolutie groter zou worden. Niets is echter minder waar dan dat Troelstra de ontevredenheid van de arbeiders wilde. Integendeel: ook in die periode waarop de heer Van Dongen hier doelt, namelijk de periode van maart 1917 tot september 1918, die volgens hem "van beslissende betekenis is geweest voor Troelstra's houding in november 1918", heeft Troelstra geen ogenblik de behoefte gevoeld om zich te begeven op het pad der buiten-parlementaire actie. Dat de enorme oorlogswinsten der grote bedrijven een doorn in zijn oog waren willen we wel aannemen. Maar dat neemt niet weg, dat hij de ontevredenheid van de gebrek lijdende grote massa op de felste manier heeft bestreden. Ook Troelstra heeft alles gedaan om de ontevredenheid van de grote massa in voor de bourgeoisie ongevaarlijke banen te leiden. Toen in de herfst van 1918 naar aanleiding van de slechte voedselpositie onder de arbeiders grote ontevredenheid heerste, toen dus de mogelijkheid voor Troelstra aanwezig was om deze ontevredenheid voor een revolutionaire poging te benutten, toen heeft hij alles in het werk gesteld om de arbeiders rustig te houden. Neen, dat is niet zo maar een bewering van ons. Troelstra verhaalt in zijn Gedenkschriften zelf hoe in de maand oktober van het jaar 1918 het partijbestuur van de SDAP en het hoofdbestuur van het NVV met elkaar overlegden. Op één van de bijeenkomsten verklaarde Oudegeest, dat het noodzakelijk was "om stoom af te blazen". Troelstra zegt er verder nog over in zijn Gedenkschriften (deel 4, blz. 169):

"Het plan van een demonstratief congres kwam reeds ter sprake, evenals 't organiseren van demonstraties; dat dergelijke demonstraties tot ernstige botsingen zouden kunnen leiden, ontveinsden wij ons niet, maar zij waren wellicht het enige middel om 'uitingen van razernij en wanhoop (lees: een revolutionaire situatie - red. D & G) te voorkomen'."

Dit was dan notabene amper een maand voor zijn zogenaamde revolutiepoging in november 1918. Een nog sterker voorbeeld zijn echter de gebeurtenissen eind juni 1917, dus tijdens de periode, die volgens Van Dongen beslissend is geweest voor Troelstra's houding in november 1918. In die dagen, toen de oude aardappelen op waren en de nieuwe vanwege de grote winsten werden uitgevoerd naar Duitsland, bestormden de gebrek lijdende arbeiders van Amsterdam de aardappelschuiten. Doch het gemeentebestuur van Amsterdam, waarin de sociaal-democraten een machtspositie hadden, zette de politie tegen de arbeiders in en riep militairen te hulp. Er vielen doden en gewonden. Hier werd dus het begin van een revolutie door de sociaal-democraten in bloed gesmoord. Traditiegetrouw had ze zich verzet tegen het eigenmachtig optreden van de arbeiders. Wie echter mocht menen, dat Troelstra dit optreden van de sociaal-democratische gemeenteraadsleden van Amsterdam als potentiële "revolutionair" zou afkeuren, komt bedrogen uit. Wibaut zaten die doden en gewonden nog wel dwars. In een artikel in "Het Volk" noemde hij het geweld dat was gebruikt wel onvermijdelijk, maar sprak toch de wens uit, dat de politie-deskundigen een niet-gewelddadig middel zouden uitdenken om plunderen te voorkomen. Troelstra was 't daar echter helemaal niet mee eens. Volgens hem liet Wibaut zich leiden door gevoelsargumenten en was dat helemaal fout. "Als wij sociaal-democraten", aldus Troelstra, "een belangrijke machtspositie hebben veroverd, is dat in het belang van de gehele arbeidersklasse, en daarom moet die machtspositie worden verdedigd met alle middelen, zonodig gewelddadige." (Gedenkschriften, deel 4, blz. 72/73).

Hoe het in 't belang van de gehele arbeidersklasse kan zijn om onder een sociaal-democratisch bewind honger te lijden en inplaats van eten blauwe bonen te

krijgen, vergeet Troelstra er bij te vertellen. In elk geval blijkt hieruit wel heel duidelijk, dat Troelstra de ontevredenheid van de arbeiders (ook die van de confessionelen) niet wilde benutten voor een eventuele revolutie. Wij geloven dan ook niet, dat Troelstra een revolutie wilde. Of beter gezegd: wij weten het wel zeker. En ook drs. B.B. van Dongen, die zo gewichtig verklaart, dat hij enkele jaren geleden een onderzoek heeft ingesteld naar de gebeurtenissen en de houding van Troelstra in november 1918, maar blijkens zijn beschouwing bij dat onderzoek in hoofdzaak de Gedenkschriften van Troelstra heeft geraadpleegd, zou kunnen weten dat Troelstra helemaal geen revolutie wilde. Daar zijn in de eerste plaats zijn toespraken in de Kamer, waarin hij de regering herhaaldelijk toevoegt dat, wanneer zij niet wat meer toegeeft, zij wellicht door de komende gebeurtenissen opzij zal worden gezet. Dat is toch geen uiting van iemand die een revolutie wil? Dat is alleen een pogen om onder de dwang van de gebeurtenissen iets aan concessies af te dwingen. Heeft hij ook niet duidelijk verklaard geen geweld te willen, omdat dit doden zou kunnen kosten (waar Troelstra, getuige zijn uitlatingen na de aardappel-oproer te Amsterdam, anders helemaal niet zo bang voor was), doch dat hij slechts een staatsgreep wilde? Verklaart hij zelf niet in zijn Gedenkschriften, dat hij Schaper na afloop van de "mislukte revolutie" een verklaring op schrift had gegeven, waarin hij zei met de "diktatuur van het proletariaat" niets anders te bedoelen dan 'n korte overgangperiode, totdat een konstituerende vergadering volgens algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen gekozen zou zijn? Noemt de heer Van Dongen dat misschien een revolutie, een omwenteling? Zou daarmee soms een ander maatschappelijk stelsel geboren zijn? Maar Troelstra verklaart in zijn Gedenkschriften nog meer. Hij vertelt hoe hij op een later gehouden congres zijn standpunt principieel handhaafde en zei: "Wij roepen thans de revolutie niet, maar de revolutie roept ons..... Ook ik wens geen revolutie in Nederland, maar ik zie de noodzakelijkheid, dat wij onze houding bepalen, nu zij in Europa aanwezig is... Het gebeurde in de landen, welke een revolutie doormaakten, doet mij zeggen: wij moeten als het hier zover komt de leiding nemen." Is dat de taal van een revolutionair? Is dat de taal van iemand, die een "totale ommekeer" wil? Wat Troelstra bedoelt met "het nemen van de leiding" kan men ook duidelijk in zijn Gedenkschriften lezen. Schrijvende over de matrozenopstand, die op 3 november 1918 te Kiel uitbrak, zegt hij: "De meerderheidssocialist Noske, naar Kiel gezonden, om de toestand te redden, kan, wil hij niet in de onmogelijke positie komen, zich tegenover de gehele arbeidersklasse te plaatsen, niet anders doen dan de leiding bij de oprichting van een arbeiders- en soldatenraad nemen." Het is zonder meer duidelijk, dat Noske dat deed met de bedoeling om de toestand te redden. 1) Doch bij Troelstra geen woord van afkeuring voor Noske. Natuurlijk niet, want de taak, die Noske in Kiel op zich nam (de zaak redden voor het Duitse kapitalisme), die taak wilde Troelstra in Nederland op zich nemen. Daarmee zeggen we echt niet te veel. Wat Troelstra met zijn "revolutie" wilde bereiken, dat was geen verandering van het maatschappelijk stelsel, zelfs geen totale ommekeer, zoals de heer Van Dongen meent. Wat Troelstra wilde bereiken, was niets anders dan een deelname van de sociaal-democraten aan de regering. Lees slechts wat hij schrijft op pagina 209 van het vierde deel van zijn Gedenkschriften:

"Hoe moest nu mijn houding in de Kamer zijn? Ik overwoog die vraag, zonder bij mijzelf tot een resultaat te komen. Wij hadden er op aan kunnen sturen, de regering te dwingen, enkele leden onzer Partij in het ministerie op te nemen; hoogstwaarschijnlijk zou dat wel zijn gelukt. Maar hoe meer ik er over dacht, des te duidelijker besefte ik, dat een dergelijke regeringscombinatie alleen het product van een revolutie mocht zijn."

Uit dit alles blijkt toch wel heel duidelijk, dat wat Troelstra hardnekkig een

1) Noske zelf verklaarde voor hij naar Kiel vertrok: "Iemand moet de bloedhond zijn" ("Einer musz den Bluthund sein!"). Nóg duidelijker kan niet.

revolutie bleef noemen, niets anders zou zijn dan een kleine wijziging in de regering en dat het alles met een werkelijke revolutie, dus met een omwenteling van het maatschappelijk stelsel helemaal niets te maken had. Hoe de latere geschiedschrijvers nog altijd over een "mislukte revolutiepoging" hebben kunnen schrijven is ons een raadsel. Hoe zou men ook kunnen verwachten, dat een partij als de SDAP de leiding van een werkelijke revolutie op zich zou nemen. Hoe zou men kunnen verwachten, dat een man als Troelstra een wérkelijke revolutie wilde, een man notabene, die zelf op een buitengewoon congres van februari 1918 verklaarde: "Onder de stormen der revolutie moeten wij nu een nieuw politiek tijdperk in, moeten wij vooruit, met nuchter hoofd, eigenlijk eerst een begin maken met de werkelijke socialistische strijd. Onze huidige strijd voor kiesrecht enz. was feitelijk geen socialistische strijd; ons program was eigenlijk een wat scherper uitgedrukt burgerlijk program." Het is gewoon belachelijk, dat een dergelijke partij, met een burgerlijk program de leiding van een maatschappelijke omwenteling op zich zou moeten nemen. Wat Troelstra wilde, dat was geen maatschappelijke omwenteling. Wel wilde hij, dat de partij de leiding van eventuele opstandige bewegingen zou nemen, om te voorkomen, dat er "chaos en anarchie" kwam. Chaos en anarchie, woorden, die elke nette burger gebruikt voor gebeurtenissen en toestanden, die in tegenstelling zijn met de burgerlijke orde.

Er is nog veel meer te zeggen over de beschouwing van drs. Van Dongen. Daar is bijvoorbeeld zijn opmerking, dat Troelstra's idee, dat na de verovering van de politieke macht meteen het socialisme zou kunnen worden ingevoerd, utopisch was. En Van Dongen zegt dan: "In dit opzicht is een vergelijking met de resultaten van de Duitse revolutie van 1918 op zijn plaats." Wij vragen ons af, of de kennis van Van Dongen omtrent de sociaal-democratie en de gebeurtenissen in en vlak na de eerste wereldoorlog zich bepaalt tot hetgeen hij in de Gedenkschriften van Troelstra heeft gelezen. Had hij van die gebeurtenissen slechts een oppervlakkige studie gemaakt, dan kon hij weten, dat het juist de Duitse sociaal-democratie was, die op alle mogelijke manieren een slagen van de Duitse revolutie heeft voorkomen. Inderdaad, de Duitse arbeiders kwamen in 1918 in verzet, maar zelfs bij Troelstra kan men lezen, dat de sociaal-democratie voor het Duitse kapitalisme de toestand moest redden. Zegt het de heer Van Dongen dan niets, dat bij het uitbreken van de matrozenopstand in Kiel Noske daarheen werd gezonden "om de toestand te redden"? Redden voor wie? Voor wat? Zijn de Duitse sociaaldemocraten niet mede verantwoordelijk voor de moord op Karl Liebknecht en Rosa Luxemburg? Bekend is trouwens ook de uitspraak van Ebert "de revolutie te haten als de pest". Bekend is ook, dat Scheidemann verklaarde er trots op te zijn twee zonen aan het vaderland te hebben geofferd. Dat wil dus zeggen, dat hij er trots op was twee zonen te hebben geofferd voor het imperialistische Duitse Keizerrijk. Het was dezelfde Scheidemann, die in zijn "Memoiren" vertelt, dat toen de delegatie van de Duitse sociaal-democratische partij terug kwam van het I.S.B. (Internationaal Socialistisch Bureau) te Stockholm, zij verslag uitbracht aan de regering en deze, zowel als de Keizer persoonlijk zeer tevreden waren over hun optreden te Stockholm. Niet als socialisten waren ze dus naar het I.S.B. gegaan, maar als lakeien van de Duitse Keizer.

Maar 1918 zou niet de enige keer zijn, dat de sociaal-democratie het Duitse kapitalisme van een dreigende ondergang zou redden. Toen in maart 1920 de Roerarbeiders naar de wapens grepen en de Reichswehr versloegen, toen waren het weer de sociaal-democraten, die samen met de onafhankelijken en de bolsjewiki voor de Reichswehr de krijgskansen wisten te doen keren. Onder leiding van Karl Severing kwamen ze te Bielefeld bijeen en beraamden daar hun plannen om de Roeropstand om zeep te helpen. Later beriepen ze er zich op, dat hun dat was gelukt. In een verkiezingsmanifest in 1932 beklagden ze zich er namelijk over, dat de grote heren der industrie hen in hun hemd lieten staan, terwijl ze in april 1920 toch zo vol bewondering waren voor Karl Severing, die met weergaloze handigheid in dat duistere uur een situatie meester had weten te worden, die iedereen al als verloren

beschouwde. Verzwegen wordt het allemaal. Dát leest men niet in de historische werken der "grote" sociaaldemocraten. Gepraat en geschreven wordt er alleen maar over 't roemrijke verleden der sociaaldemocratie. Een verleden, dat echter alleen maar roemrijk was in het laten afslachten van arbeiders en in het optreden als redders van het kapitalisme.

Drs. Van Dongen zou er goed aan doen het verleden van de sociaal-democratie eens wérkelijk te onderzoeken. Dat zal hem er dan wellicht ook voor behoeden om te schrijven:

"Het kenmerk van de moderne arbeidersbeweging is immers dat de leden er door hechte organisatie en strakke discipline geheel op ingesteld zijn, slechts op initiatief van hun leiders in actie te komen."

Wij vragen ons af waar hij deze wijsheid, die hij zelfs nog eens herhaalt, toch wel opgedaan heeft. Zou het mogelijk zijn, dat Van Dongen nog nooit heeft gehoord van de grote tegenstelling tussen bijvoorbeeld de leiding en de leden van de moderne vakbeweging? Zou hij er ook nooit van gehoord hebben, dat bij de staking van het Amsterdams gemeentepersoneel in 1955 Ad Vermeulen langs de stakers bij de remise in de Havenstraat liep en de kreet liet horen: "NVV-ers, uittreden!!!"? Zou hij werkelijk menen, dat aan de acties van de arbeiders zélf nooit leden van de "moderne arbeidersbeweging" hebben deelgenomen? En waar en wanneer, zo vragen wij, heeft die beweging de arbeiders ooit opgeroepen tot actie tegen het kapitalistisch stelsel? Het antwoord daarop zal moeilijk te geven zijn, want de sociaal-democratie, de moderne arbeidersbeweging heeft zich altijd de grootste hoedster van dat stelsel betoont. En wanneer zij de arbeiders al eens opriep, dan was het voor een demonstratie, die dan meestal nog tot doel had de arbeiders "stoom te laten afblazen". En de acties van de arbeiders zélf? Daar heeft de "moderne arbeidersbeweging" zich altijd met hand en tand tegen verzet. Dan kwamen weer de burgerwoorden "chaos en anarchie" op de proppen. Ook wat dat betreft is de sociaal-democratie nimmer van haar weg afgeweken.

Zo zou er over de beschouwing van drs. B.B. van Dongen nog wel meer te zeggen zijn. Wij menen echter dat we in dit artikel de hoofdzaken wel hebben besproken. En het zal de lezer wellicht duidelijk zijn, dat volgens ons de heer Van Dongen geen duidelijker licht geworpen heeft op de gebeurtenissen van die woelige novembermaand van het jaar 1918. Eerder heeft hij voedsel gegeven aan de mythe, dat de sociaaldemocratie toch echt wel een socialistische beweging was en is. Of dat zijn bedoeling was, of dat hij de zaken niet anders kon zien dan hij heeft weergegeven is van geen betekenis.

=====

PARTIJ-BELANG EN BEGINSLEN

Wij hebben er herhaaldelijk de aandacht voor gevraagd, dat partijen organisaties zijn, die aan eigen ontwikkelingswetten gehoorzamen en dat wel de belangrijkste daarvan deze is, dat het bestaan van de partij als zodanig naarmate zo'n partij langer bestaat meer en meer een doel op zichzelf wordt. Wij hebben indertijd, toen de PSP werd opgericht, van die politieke organisatie gezegd, dat ook zij zich niet aan de werking van die algemene wet zou

kunnen onttrekken en wij hebben er bij gelegenheid op gewezen, dat een socioloog als dr. Lukas van der Land, die op een studie over de PSP promoveerde de werking van die wet al kon constateren.

Dezer dagen zijn wij aan dit alles nog eens herinnerd, toen wij in de dagbladen lazen, dat een aantal leden van de afdeling Groningen die partij voor het lidmaatschap bedankt had, omdat naar hun mening 't partijbestuur de partijbelangen zwaarder liet wegen dan de beginselen. Ja, zo gaat dat.

S T A K I N G B I J F O R D I N G E N K

ALS MEN DE OPPERSTE leiders van het Algemeen Belgisch Vakverbond en van het Algemeen Christelijk Vakverbond, de katholieke centrale in België, wil geloven, dan is de door beide organisaties gezamenlijk geproclameerde staking bij de nu vijf jaar bestaande Ford-fabriek in de Limburgse industriestad Genk het belangrijkste arbeidsconflict, dat de Belgen sinds het einde van de tweede wereldoorlog hebben beleefd. De staking zal naar hun mening van historische betekenis blijken, niet slechts voor België zelf, maar voor West-Europa en zelfs voor de Verenigde Staten. Dat om geen andere reden dan deze, dat deputaties van beide Belgische vakcentralen contacten hebben gelegd met zowel Britse- als Duitse vakbonden in de auto-industrie om te voorkomen dat Ford bepaalde orders voor het Genkse bedrijf, of onderdelen daarvan door Fordbedrijven elders zou laten uitvoeren.

De vakbondsleiders hebben voor wat betreft hun eigen rol in de geschiedenis van de arbeidersbeweging zo'n kwaad geweten, dat zij er behoefte aan hebben er in het openbaar over op te snijden, dat zij ditmaal voor het eerst in de geschiedenis een beroep hebben gedaan op de internationale solidariteit, of liever gezegd een stap hebben ondernomen, die zij als zulk 'n beroep op de internationale solidariteit trachten te presenteren. Intussen is dat wat zij gedaan hebben niet iets om over te pochen. In de ogen van de gemiddelde arbeider is het niet meer dan de vanzelfsprekendste zaak ter wereld. Dat zij, de vakbondsfunctionarissen, er zo'n ophef van maken bewijst alleen maar, hoezeer dit vanzelfsprekende voor hún doen iets bijzonders is.

Indien de staking bij Ford in de geschiedenis zal blijven opgetekend, dan al-lerminst omdat de vakbondsfunctionarissen op ongekende schaal activiteiten hebben ontplooid, doch integendeel omdat zij op grote schaal tekort zijn geschoten. De staking bij Ford kan hoogstens een klassiek voorbeeld worden van de manier waarop de vakbeweging de strijdbaarheid van de arbeiders weet in te tomen.

Zeker, het is waar, dat Belgische vakbondsleiders naar Londen en naar Keulen zijn geweest om daar regelingen te treffen met hun buitenlandse collega's. Maar het is even waar, dat zij er ook maar geen moment aan hebben gedacht om zo iets als een sympathie-staking van de Antwerpse Ford-arbeiders te bevorderen, waarmee de Ford-arbeiders in Belgisch Limburg een steuntje in de rug zouden hebben gekregen. Al hun gepraat over de internationale aspecten van deze staking - die er op zichzelf beschouwd natuurlijk zijn - is alleen maar keiharde bluf.

Op zaterdagmiddag 2 november stond een van onze makkers op 't kleine pleintje voor het stadhuis van de Limburgse hoofdstad Hasselt. Hij luisterde er naar de demagogische redevoeringen van vijf kopstukken van beide Belgische vakcentralen. Onwillekeurig kwam bij hem de herinnering op aan een andere staking in datzelfde Belgische Limburg, waarvan hij twee jaar tevoren getuige was geweest.

Toen, in een van de eerste maanden van 1966, kwamen in deze door werkloosheid en armoede geteisterde streek, de mijnwerkers van Zwartberg en Waterschei in actie tegen de dreigende mijnsluitingen. Spontaan bezetten zij de schachten en de mijngebouwen en ze hielden dapper stand toen de mijndirecties de hulp inriepen van de beruchte Rijkswacht. Ze slaagden er zelfs in die Rijkswacht op de vlucht te jagen tijdens een hevig straatgevecht bij een spoorwegviaduct halverwege Zwartberg en Waterschei.

De Belgische mijnwerkersbonden "steunden" die strijd aarzelend, doch wachtten onderwijl op een geschikte gelegenheid om zich aan het hoofd van die actie te plaatsen met geen ander doel dan haar om zeep te brengen en aldus de kapitalistische openbare orde te herstellen, waarop de vakbeweging nu eenmaal als op een solide basis rust.

Ditmaal, in oktober 1968, kon de vakbondsfunctionarissen zich niet veroorloven op eendere wijze op te treden. Haar houding tijdens de mijnwerkersactie wekte een

enorme ontevredenheid, die zowel de arbeidende bevolking van de streek als de bonzen zelf nog vers in de herinnering lag. In haar eigen belang (niet in het belang van de arbeiders) en om haar taak in de burgerlijke maatschappij zo goed mogelijk te vervullen, dat wil zeggen om er voor te zorgen, dat de kapitalistische productie niet door strijd van ernstige omvang zou worden gestoord, moest zij ditmaal wel de schijn ophouden dat zij voor de belangen der werkers in het krijt trad.

Van de eerste stakingsdag af (maandag 21 oktober) hield zij alle stakingsactiviteiten volledig onder haar controle. Zo slaagde zij er in de actie volkomen binnen de perken der wettelijkheid te houden. Het gevolg was, dat die twee stakingen, die van de mijnwerkers in 1966 en die bij de Genkse Ford-fabriek nu, samen als het ware illustreerden wat Karl Marx bedoelde toen hij eens opmerkte, dat sommige gebeurtenissen in de geschiedenis zich tweemaal voordoen: de eerste keer als tragedie en de volgende keer als klucht. Want de staking bij de Genkse Ford-fabriek kan men alleen maar een klucht noemen wanneer men haar vergelijkt met de actie van de kompels uit 1966.

Wat deze staking bij Ford wel in de allereerste plaats grondig doet verschillen van die andere is, dat er ditmaal geen spoor van enige strijdlust te bekennen valt niettegenstaande de snorkende redevoeringen van de leiders op de trap van het Hasseltse stadhuis. Dat feit behoeft overigens géén verwondering te wekken. Het is het logische gevolg van de methoden, die de vakbondsleiders tot nu toe hebben toegepast. Om dat duidelijk te maken behoeven wij slechts het een en ander mee te delen uit de tijd, waarin de Ford-fabriek te Genk gesticht werd.

NET ALS IN LIVERPOOL.

In het begin van de zestiger jaren verkeerde de Belgische mijnindustrie in verval. Omdat de kolenmijnen de ruggegraat vormden van heel de economie in de Belgische provincie Limburg en speciaal van het gebied rond Genk, heerste er onder de arbeidersbevolking grote werkloosheid. Om die reden drongen zowel de provinciale autoriteiten als de vakbewegingsleiders er bij de regering voortdurend op aan, dat zij in Limburg andere vormen van werkgelegenheid zou creëren en ten behoeve daarvan investeringen zou doen.

De Ford-fabrieken beschouwden de situatie in Limburg als een goede gelegenheid tot het maken van flinke winsten. Zij lieten alle betrokken partijen weten, dat zij wel zo goed waren om de vestiging van 'n nieuwe fabriek in dit gebied serieus te overwegen. Maar dat dan alleen op deze voorwaarde, dat de Belgische vakbeweging akkoord zou gaan met iets, waarmee eerder de vakbeweging in de Britse stad Liverpool ook akkoord was gegaan, namelijk een aanlooperperiode van vijf jaar, gedurende welke de maatschappij lagere lonen zou betalen dan elders in de Ford-fabrieken, met name die te Antwerpen gebruikelijk waren.

De voorgestelde uurlonen waren 12 Belgische francs lager dan die te Antwerpen. Niettemin werden ze door de Belgische vakbeweging geaccepteerd. Dat was het begin van 'n nieuwe industrie in Limburg, die op de duur de mijnindustrie vervangen moest. Het was een nogal armzalig begin want de Ford-fabriek was weliswaar groot, maar zij was na vijf jaar nog altijd een van de weinige bedrijven, die men in Limburg had zien verrijzen. De sociaal-economische situatie was dientengevolge slecht gebleven; zij was hier een van de slechtste van heel België en nog altijd baarde de werkgelegenheid grote zorgen. Dat verklaart, waarom er gedurende die eerste vijf jaar in de Ford-fabriek te Genk nooit sprake was van loonverhogingen, zodat aan het einde van de 5-jarige aanlooperperiode het uurloonverschil met de Antwerpse Ford-fabrieken tot 20 franken was gestegen. Het verklaart ook, waarom de Ford-directie aan het einde van de aanlooperperiode weinig neiging toonde om de situatie te veranderen. "We kunnen", zo redeneerde zij, "best door blijven gaan met lagere lonen te betalen dan in Antwerpen. Als het thans in dienst zijnde personeel er geen genoeg mee neemt, kunnen wij in een streek met zoveel werkloos-

heid, gemakkelijk anderen krijgen." Ziedaar de achtergrond van het conflict.

SLECHTS HALVERWEGE.

Zelfs aan 't geduld, dat vakbondsleiders jegens kapitalistische ondernemingen aan de dag plegen te leggen komt soms een eind. Op 1 oktober 1968 eindigde de contractueel overeengekomen aanloopperiode. De eerste drie weken van die oktobermaand voerden de bonzen onderhandelingen in de - overigens voortdurend kleiner wordende - hoop, dat het tot een overeenstemming zou komen, die hen zou ontheffen van de loodzware last van een sociale strijd, die zij in het diepst van hun hart verafschuwden en die zij derhalve liever niet op hun schouders wilden nemen. Na drie weken van beraadslagen echter bleek een staking onontkoombaar. Toen echter de Belgische vakbeweging door de omstandigheden die weg op werd gedreven, ging zij slechts halverwege. Inplaats van de staking zo effectief mogelijk te maken deed zij juist het volstrekte tegendeel.

Zij verklaarde bijvoorbeeld alle begrip te hebben voor de moeilijke positie van het kantoorpersoneel en de beambten en zij ging er mee akkoord, dat deze categorieën niet aan de staking deelnamen doch aan het werk bleven. Dat schiep natuurlijk zijn bijzondere problemen. Toen de vakbonzen zich vanaf de trap van het Hasseltse stadhuis, op die 2e november, tot de deelnemers aan een door hen georganiseerde betoging richtten, konden zij die bijzondere problemen onmogelijk omzeilen al werd er dan door vier van de vijf sprekers met geen woord over gerept. De ene spreker die dat wél deed, zei het volgende:

"De directie van de Genkse Ford-fabriek heeft niet de minste dankbaarheid getoond voor ons besluit om beambten en kantoorpersoneel niet aan de staking te laten deelnemen. Zij heeft integendeel het aantal beambten en het kantoorpersoneel uitgebreid en zij is er niet voor teruggeschrokken deze mensen werkzaamheden op te dragen, die normaal door de arbeiders worden verricht."

Dat deze kritiek op een directie, die uiteraard háár positie zo goed mogelijk trachtte te verdedigen in feite alleen maar een kritiek was op de vakbeweging, die de directie tot dit soort tegenzetten de mogelijkheid had gelaten, daaraan ging de spreker stilzwijgend voorbij. Hij zweeg er ook in alle talen over, wat de vakbeweging tegen de methoden der directie dacht te doen. En natuurlijk hoedde de spreker zich er wel voor om op te merken, dat de door hem gecritiseerde situatie zich nooit zou hebben kunnen voordoen als de Ford-arbeiders het bedrijf hadden bezet zoals 2½ jaar eerder door de mijnwerkers was gedaan met de mijnen.

De spreker, betaald "vertegenwoordiger van de arbeiders", toonde zich verontwaardigd, dat de Ford-directie zich niet wat dankbaarder had getoond jegens een vakbeweging, die haar zoveel onderkruipers had gelaten. Die dankbaarheid meende hij te mogen hebben verwacht als iets vanzelfsprekends. Dat juist een bezetting van het bedrijf zoals "wilde" stakers die herhaaldelijk met succes toepassen iets veel vanzelfsprekenders is, dat ontsnapte hem geheel en al, of, zo het hem niet ontsnapte, werd zorgvuldig door hem genegeerd.

Dezelfde spreker zei nog meer. Hij vertelde, dat de arbeidsverhoudingen in de Genkse Ford-fabriek bijzonder slecht waren; dat de arbeid der zogenaamde vakbondsgedelegeerden in het bedrijf van het begin af aan werden bemoeilijkt; dat er voortdurend sprake was van overwerk en dat de arbeiders daartoe met alle mogelijke middelen werden geprest; dat de sociale voorzieningen in geval van ziekte e.d. zo slecht waren, dat arbeiders zelfs als ze zich ziek voelden toch nog maar liever aan het werk bleven en dat er, sedert de fabriek geopend werd, 9.000 arbeiders waren, die vroeg of laat maar liever weer elders werk waren gaan zoeken, hetgeen in de Limburgse verhoudingen zeggen wilde, teruggekeerd waren naar de werkloosheidskas. Dat dit alles alleen maar een bewijs was, hoe verkeerd (vanuit het standpunt der arbeiders) het was, dat de vakbeweging (in het belang van het kapitaal) akkoord was gegaan met de aanloopperiode met lagere lonen, dat zei de

vakbonds-bureaucraat die wij hier citeren er natuurlijk n i e t bij.

EEN KWALIJKE GRAP.

De betoging en de massa-meeting, die de vakbeweging in de namiddag van zaterdag 2 november in de straten van Hasselt organiseerde kan alleen maar worden gekarakteriseerd als een kwalijke grap. Zij maakte zelfs op degenen die er aan deelnamen maar weinig indruk. In de plaatselijke pers was zij aangekondigd als een krachtige poging om de bewoners van de provinciale hoofdstad op de hoogte te brengen met de achtergronden van het conflict. Maar de vakbeweging had - in nauw overleg met de plaatselijke middenstand - de zaak zo opgezet, naar Hasseltse krant onthulde, dat de route van de demonstratie nauwelijks door de binnenstad voerde. In die Hasseltse binnenstad begon diezelfde zaterdagmiddag een winkelweek. De opening ervan ging gepaard met folkloristische evenementen, die duizenden inwoners van Hasselt op de been brachten en duizenden mensen uit de omtrek naar Hasselt hadden gelokt. Een betere gelegenheid om de aandacht van de gehele streek op de staking bij Ford te vestigen zou men moeilijk hebben kunnen vinden. Maar juist de aandacht trekken scheen wel het laatste te zijn wat de Belgische vakcentralen wilden. In werkelijkheid was de demonstratie dan ook alleen maar georganiseerd om de vakbondsleden te misleiden omtrent de ontwikkeling van 't conflict.

Maar zelfs als zodanig was de betoging een mislukking. Van de ongeveer 6000 Genkse Ford-arbeiders namen er slechts een paar honderd aan de betoging deel. De rest der circa 2000 betogers bestond uit door de vakbonden opgetrommelde delegaties van andere bedrijven, hetzij bedrijven in de buurt van Genk, hetzij bedrijven elders in België. Zij hadden, uit traditie en omdat zij nog steeds geloof hechtten aan de vakbondsmythe, gehoor gegeven aan de oproep om te komen demonstreren, ten einde de gelederen der stakers te versterken. Het meerendeel der stakers zelf echter bleek voor de machinaties van de vakbonden niet zoveel belangstelling te hebben.

WAT EEN DUITSE FORD-ARBEIDER VERTELDE.

Tussen de delegaties van elders, die met elkaar het grootste deel der Hasseltse betoging vormden was ook 'n afvaardiging van de Duitse Ford-Werke in Keulen. Haar aanwezigheid bood de Belgische vakbonzen de gelegenheid nog eens te onderstrepen hoeveel aandacht zij voor de internationale kant van deze staking wel aan de dag gelegd hadden. Met veel strijkages werden de Duitse Ford-arbeiders op het pleintje voor het Hasseltse raadhuis begroet. De heer Louis van Meulder, secretaris voor Limburg van het Algemeen Christelijk Vakverbond, verklaarde, dat er tussen de Duitse- en de Belgische vakbeweging besprekingen waren gevoerd en dat hij nadien absoluut overtuigd was van de algehele solidariteit der Duitse arbeiders, die volledig waren ingelicht over hetgeen er in Genk aan de hand was.

Een van onze makkers heeft de demonstratie in Hasselt meegemaakt. Hij heeft gedurende ruim een uur meegelopen door de buitenwijken van Hasselt, zij aan zij met een Duitse Ford-arbeider. Die Duitse kameraad vertelde hem, dat het officiële orgaan van de Duitse metaalarbeidersbond (de "Metall-Kurier" van de "Industriegerwerkschaft Metall") geen regel aan de staking bij Ford in Genk had gewijd. De Duitse vakbond had er zich toe beperkt om aan de uitgang van de Keulse Ford-fabriek wat pamfletjes uit te delen. Zij wenste klaarblijkelijk, dat zo min mogelijk Duitse metaalarbeiders van de Genkse staking en haar achtergronden op de hoogte zouden zijn.

Intussen, niet Keulen, maar Liverpool was het werkelijke parade-paardje van de vakbonds-bureaucraten op het bordes van het Hasseltse stadhuis. De heer Gerard Heirmans, nationaal secretaris van het Algemeen Christelijk Vakverbond, vertelde zijn toehoorders, dat de Ford-fabrieken in deze Engelse stad bij de vestiging van een bedrijf aldaar op precies dezelfde manier te werk waren gegaan als in Genk.

Ook dáár was sprake van een aanloopperiode met lagere lonen, die zeven jaar zou duren. Maar na drie jaar al gingen de Ford-arbeiders in Liverpool en de arbeiders van de overige Ford-fabrieken in Engeland in staking.

"Binnen 24 uur", zo riep de heer Heirmans triomfantelijk uit, "ging de directie door de knieën en besloot zij voor hetzelfde werk ook hetzelfde loon als elders te betalen. Dat is wat wij met onze staking ook bereiken willen en de betekenis van wat er in Liverpool gebeurde is deze, dat wij er zeker van kunnen zijn, dat wij zullen winnen."

WAT DE HEER HEIRMANS NIET ZEI.

Wat de heer Heirmans er niet bij vertelde was, dat er bij de Ford-fabrieken in Liverpool sprake was van een "wilde" staking. De heer Heirmans ging ook met geen woord in op de brandende vraag, hoe of het wel te verklaren viel, dat de Ford-directie in Liverpool zo spoedig toegaf, de Ford-directie te Genk daarentegen na veertien dagen staken nog van geen toegeven wilde weten.

Vanzelfsprekend kón de heer Heirmans hier niet op in gaan. Dat wil zeggen: als hij er wél op in was gegaan zou hij genoodzaakt zijn geweest - wat uiteraard geenszins zijn bedoeling was - de zwakte te onthullen van iedere vakbondsstrijd, vergeleken met wat voor soort van strijd ook van de arbeiders zelf.

Een strijd van de arbeiders zelf was de staking bij Ford in Genk stellig niet. Dat is niet alleen ónze opvatting, dat is óók de opvatting van de bij het conflict betrokken bonzen. Dat zeiden ze uiteraard niet ronduit, maar het viel wél onmiddellijk af te leiden uit de manier, waarop ze daar in Hasselt optraden, uit de manier, waarop ze zich tot de arbeiders richtten. Zo zei bijvoorbeeld Louis van Meulder in zijn begroetingswoord tot de demonstranten: "Hartelijk dank Ford-arbeiders en vrienden, dat gij zo vriendelijk zijt geweest hier te komen demonstreren." Voor hem, daar kon geen misverstand over bestaan, was de betoging er niet een van de arbeiders, maar van de vakbeweging en moesten de arbeiders bedankt worden, dat ze terwille van de vakbeweging naar Hasselt waren gekomen. Een dergelijke kijk op de zaak was natuurlijk wél belachelijk, maar ze kwam tegelijkertijd volkomen overeen met de realiteit.

OPVALLENDE VERSCHILLEN.

Er zijn tussen de "wilde" staking van de Ford-arbeiders in Liverpool en de vakbondsstaking bij Ford in Genk opvallende en betekenisvolle verschillen aan te wijzen. In Engeland werd, we wezen er al op, ook in andere Ford-fabrieken dan alleen die in Liverpool de arbeid neergelegd. In België was daar geen sprake van. Er verscheen op de meeting in Hasselt weliswaar een "delegatie van de Antwerpse Ford-arbeiders" die met even stormachtig gejuich begroet werd als de delegatie uit Keulen, maar het werk in de Antwerpse Ford-fabrieken vond zijn normale voortgang.

Waarom dáchten de vakbonden er niet aan het werk ook bij de Antwerpse Ford-fabrieken stil te leggen? Waarom spraken de vakbonzen daar op het bordes van het Hasseltse gemeentehuis met geen woord over de situatie bij de Ford-fabrieken te Amsterdam? Waarom beperkten de bonzen zich tot een scheldkanonnade tegen de onderkruipers, maar gingen ze niet in op de vraag hoe men het onderkruipen wel zou kunnen beletten?

Het antwoord op al deze vragen ligt naar onze mening al in het bovenstaande besloten. Het is niet de functie van de vakbeweging in de modern-kapitalistische maatschappij om de belangen van de arbeiders te behartigen. De vakbeweging behartigt de belangen van het kapitaal. Wanneer zij, bij wijze van uitzondering, een staking proclameert, dan is deze allesbehalve dát wat zij oppervlakkig beschouwd schijnt te wezen. Niet voor een overwinning van de arbeiders strijdt de vakbeweging, maar voor een zo spoedig mogelijke overeenkomst met de ondernemers, die de "normale gang van zaken" kan herstellen. Een dergelijke overeenkomst, niet tussen

de arbeiders en de directie, doch tussen deze en de vakbeweging lijkt ons de onvermijdelijke uitkomst van de vakbondsactie bij Ford.

N A S C H R I F T .

Bovenstaand stuk werd geschreven op zondag 3 november, nadat een onzer makers van een bezoek aan Hasselt en Genk was teruggekeerd. Er is daarin uiteraard geen sprake van de ontwikkelingen na die datum. Ook mist men in de voorafgaande beschouwing enkele andere aspecten, zoals bijvoorbeeld de botsingen tussen stakers en werkwilligen en tussen stakers en politie, die er - alle vermaningen van de vakbeweging ten spijt - wel degelijk zijn geweest. Daarvoor, en voor de gebeurtenissen ná 3 november, verwijzen we naar een tweede aan de Genkse Ford-staking gewijde bijdrage in dit nummer. In bovenstaand artikel ging het er in de eerste plaats om zo scherp mogelijk de positie van de vakbeweging te belichten. Wij hopen daarin geslaagd te zijn en wij hopen, dat de lezer met ons zal kunnen instemmen indien wij beweren, dat de heer Louis van Meulder het volkomen bij het rechte eind had toen hij, staande op het bordes van het Hasseltse stadhuis verklaarde, dat "het veelbetekenend kan worden genoemd, dat de plaatselijke autoriteiten der Limburgse hoofdstad aan de vakbondsleiders toestemming verleenden om juist op die plaats het woord te voeren."

=====

N O G M A A L S : O V E R B O L S J E W I S M E E N F A S C I S M E

In het oktober-nummer van "Daad en Gedachte" plaatsten wij het artikel "Over bolsjewisme en fascisme". Eén der medewerkers van 't anarchistisch maandblad "De Vrije" reageert hierop in nummer 26 van dat blad. Voor één onzer kameraden was dat de aanleiding om onderstaande open brief aan de schrijver van dat stukje te richten.

Redactie D. & G.

- o -

Beste Hans Jar,

In het oktober-nummer van "De Vrije" las ik je reactie op het stuk over "Bolsjewisme en fascisme". Je had het ook gerust aan ons kunnen zenden, want het is onze gewoonte niet om kritiek op onze opvattingen of op één der artikelen te weigeren. Enfin, je hebt dat nu eenmaal niet gedaan. Om toch onze lezers jouw reactie niet te onthouden, wil ik allereerst jouw stukje laten volgen. Het luidt aldus:

"Met nog een paar anderen heeft ook mijn persoontje het bij de redactie van 'Daad en Gedachte' verkorven. In een zoals gewoonlijk niet ondertekend artikel 'Over bolsjewisme en fascisme' in het oktobernummer word ik op een hoop gegooid met DDR-aanbidders en bolsjewiki-vereerders. De aanleiding daartoe is mijn artikel over neonazisme in 't maartnummer van 'De Vrije' (blz. 16/17). Want toen heb ik durven schrijven: 'Wel moet opgemerkt worden dat de oost-duitsse eks-nazies in hoge functies hun verleden hebben afgezworen, dit in tegenstelling tot velen in Westduitsland.' D & G reageert daarop met te schrijven: 'In zoverre is dit juist dat deze eks-nazies hun woordgebruik volkomen aan hun nieuwe broodheren hebben aangepast. (...)

Hier moet ik je even onderbreken, want waar jij drie puntjes tussen haakjes zet,

daar hadden wij geschreven: "Schreven de nazi's van Hitler in 1939: 'Joden regeren in Praag', de ex-nazi's van Ulbricht schreven in augustus 1968: 'Zionisme regeert in Praag'." Het is misschien niet zo belangrijk, maar het maakt toch wel duidelijk in welk opzicht hun woordgebruik zich heeft aangepast. Maar nu weer het vervolg van jouw stukje.

Maar dat is dan ook het enige. Of meent Hans Jar soms dat deze ex-nazi's 'n mentaliteitsverandering hebben ondergaan?'

In een mentaliteitsverandering van de eks-nazies in de DDR geloof ik evenmin als de D & G-redactie, maar zij hebben inderdaad hun verleden afgezworen. Waarmee ik wil zeggen dat de eks-nazies in Westduitsland de vrijheid hebben om hun fascisme weer volledig met de mond te belijden; misschien is de tijd niet ver dat zij het ook met de daad kunnen doen. In Oostduitsland daarentegen vindt men geen fascisten, wél eks-nazies (in hoge functies) die zich uitstekend thuis voelen in een bureaucratiese diktatuur.

Als D & G meent dat 'er geen wezenlijk verschil is tussen nationaal-socialisme en bolsjewisme', zit zij keurig op schoot bij de Jacq. de Kadten, de Lou de Jongs en de Heertjes. Natuurlijk kan ik niet aantonen dat er in Rusland en de DDR geen nationalisme en leidersverering is, zoals D & G vraagt, want die is er - helaas - wél. Maar de bolsjewiki en de nationaal-socialisten gelijkstellen, alleen omdat beiden nationalisme prediken, is wel erg gemakkelijk.

hans jar

Beste Hans Jar, hoe komt het toch dat juist de mensen, die 't steeds hebben over ethiek, menselijkheid en rede, altijd zo onverdraagzaam zijn? Ook jouw hierboven volledig geciteerd stukje druipt weer van de intolerantie. In onze beschouwing over bolsjewisme en fascisme gaven wij alleen blijk een andere mening te hebben dan jij. Daarbij hebben we je niet op één hoop gegooid met DDR-aanbidders en bolsjewiki-vereerders. Lezen is blijkbaar moeilijker dan men denkt. We hadden het namelijk niet over kritiekloze vereerders en aanbidders, doch over mensen, die de bolsjewistische staten wel niet democratisch vonden, het socialisme daar verward achtten, maar die staten toch als niet-kapitalistisch beschouwden. En van jou hebben wij gezegd grondig met je van mening te verschillen. Dit zeiden we niet, omdat jij het bij ons verkorven had, maar we hebben nu eenmaal een andere mening. Mag het soms? Bij jou heeft blijkbaar iedereen het verkorven, die er anders over denkt dan jij. 't Lijkt me nogal een moeilijk leven, maar enfin, dat is jouw zaak. Maar Hans Jar, wanneer je er zo'n bezwaar tegen hebt op één hoop te worden gegooid met DDR-aanbidders en bolsjewiki-vereerders (hetgeen door ons zeker niet is gedaan) waarom ons dan wel op 'n hoop gegooid met de Jacq. de Kadten de Lou de Jongs en de Heertjes? Terwijl je weet, dat het onrechtvaardig is, want in onze beschouwing werd duidelijk gesteld, dat wat voor de bolsjewiki geldt ook van toepassing is op de sociaal-democratie. En wanneer Jacq. de Kadt, Lou de Jong en prof. Heertje óók het bolsjewisme fascistisch noemen, dan moet het jou toch wel duidelijk zijn, dat ze dat uit heel andere overwegingen doen dan wij. Wanneer wij stelling nemen tegen het bolsjewisme, dan doen we dat omdat we menen, dat de bolsjewistische staten de arbeiders net zo goed uitbuiten als de zogenaamde democratische staten; omdat wij menen, dat het "socialisme" in die staten niets anders is dan een mythe, die dient om de uitbuiting rustig te kunnen laten voortgaan. Jij en wij weten echter, dat Jacq. de Kadt, Lou de Jong en Heertje het bolsjewisme fascistisch noemen omdat ze aanbidders zijn van het fascisme van de Verenigde staten. In "De Vrije" van september 1968 is de Russische inval (waaraan ook andere Warschau-pact-landen deelnamen) in Tsjechoslowakije besproken en veroordeeld. Maar ook Vorster van Zuid-Afrika heeft die inval veroordeeld. Jouw metho-

de volgend zou men dus kunnen beweren, dat "De Vrije" bij de racist Vorster op schoot is gaan zitten. Geen zinnig mens doet natuurlijk zo'n bewering. Ik heb alleen hiermee duidelijk willen maken, hoe gevaarlijk en onjuist de door jou gebruikte methode is. Een methode, die met redelijke discussie niets heeft te maken. Of redelijke discussie jouw bedoeling is? Ik twijfel er ten sterkste aan. Daar is bijvoorbeeld ook de opmerking, dat het artikel over bolsjewisme en fascisme, zoals gewoonlijk, niet was ondertekend. Ook weer zo'n mooie uitdrukking waar een ieder het zijne uit kan halen. De één zal denken: die lui wroeten in het geheim; een ander: ze durven hun naam niet eens te noemen. Voor jou geldt blijkbaar, dat niet wát gezegd wordt belangrijk is, maar wie het heeft gezegd. Alhoewel het je bekend kan zijn waarom onze artikelen niet zijn ondertekend, wil ik 't hier ten overvloed nog wel even vertellen. Bij "Daad en Gedachte" zijn de artikelen nooit ondertekend, omdat ze het standpunt van de gehele redactie weergeven. Alle geschreven artikelen worden door de redactie bediscussieerd en zo nodig veranderd. Bij plaatsing staan alle redactieleden er achter. Dit voorkomt, dat in het ene nummer van ons blad een artikel verschijnt met opvattingen, die in lijnrechte tegenstelling staan met de opvattingen in een artikel van een ander in een vorig of volgend nummer. Dat is namelijk 'n euvel waaraan vele bladen - ook "De Vrije" - mank gaan. Alleen dan, wanneer de redactie het over een bepaald artikel of een onderdeel daarvan niet eens kan worden, wordt het als discussie-artikel geplaatst en wordt het ondertekend. Inderdaad, in de regel slechts met initialen, omdat wij heel weinig waarde hechten aan namen. Met onze naam ondertekenen doen we alleen maar als we een stukje naar een ander blad sturen, bijvoorbeeld naar "Vrij Nederland", "Recht voor Allen" of "De Vrije". Anders zouden 't anonieme stukjes zijn en we kunnen ons indenken, dat men die niet plaatst. Alhoewel... het dan met naam ondertekenen geeft nog helemaal geen garantie, dat het dan wel wordt geplaatst. Dat heeft de ervaring ons wel geleerd. Maar mocht jij zo gesteld zijn op namen, welnu, onder deze brief vind je er één. Wees er gelukkig mee. Het is nog een échte ook en geen schuilnaam, zoals wel gebruikelijk is. Wel wil ik nog even opmerken, dat ondanks de ondertekening met mijn naam, de gehele redactie toch achter deze brief staat.

Beste Hans Jar, we hebben in het artikel "Over bolsjewisme en fascisme" een verklaring trachten te geven van het wezenlijke van bolsjewisme en fascisme. En we kwamen tot de conclusie, dat er wezenlijk geen verschil is tussen die twee. Wanneer jij 't daar niet mee eens bent, waarom toon je dan niet aan dat onze conclusie onjuist is? Je zegt, dat de ex-nazi's van de DDR hun verleden hebben afgezworen. En toch geloof je niet in 'n mentaliteitsverandering. Maar in wat voor opzicht hebben ze dan hun verleden afgezworen? Omdat ze het fascisme niet meer met de mond kunnen belijden zoals in West-Duitsland? Dus, als er morgen in West-Duitsland een algemeen verbod komt om fascisme in woord en geschrift te belijden, dan zouden er ook geen fascisten meer zijn? Er zijn dus ook geen dieven, omdat het stelen verboden is? Een wel erg simpele redenering. Of zijn het soms geen fascisten meer, omdat ze zich niet meer zo noemen? Dat is dan wel een maatstaf die de onze niet is. En wanneer jij stelt dat men in Oost-Duitsland geen fascisten meer vindt, dan is dat een bewering zonder meer. Met hetzelfde gemak kan je natuurlijk beweren, dat de zon in het westen opkomt en in het oosten ondergaat. Maar beweringen zonder meer hebben natuurlijk geen enkele waarde. Op z'n minst had je toch duidelijk moeten maken, wat jij onder fascisme verstaat. Je verwijt ons wel, dat wij het ons erg gemakkelijk maken door bolsjewisme en fascisme gelijk te stellen omdat beiden het nationalisme prediken en aan leidersverering doen, maar zo gemakkelijk als jij hebben wij het ons toch niet gemaakt. Want als het nationalisme en de leidersverering niet 't wezenlijke van het fascisme is, wat is het dan wel? Je denkt toch zeker niet ons te kunnen overtuigen met de bewering, dat het niet waar is, en verder iedere verklaring achterwege te laten? Natuurlijk, in de dertiger jaren riepen we: "Fascisme is moord!!!" Maar ook dat is een bewering zonder een enkele verklaring. En wat dat "moord" betreft, de bolsjewisten hebben

wat dát aangaat hun sporen wel verdiend. De aanhangers van Machno in de Oekraïne, de soldaten en arbeiders van Kroonstad, de Oost-Duitse en de Hongaarse arbeiders kunnen er over meepraten, om maar te zwijgen over de ontelbaren, die in de dertiger jaren zijn gelijkwideerd en omgekomen in de Siberische kampen.

Zij hebben hun verleden afgezworen, doch geen mentaliteitsverandering ondergaan en kunnen het fascisme in Oost-Duitsland niet belijden zoals in West-Duitsland, aldus jouw redenering. Over dat belijden heb ik al eerder gesproken. Maar ik wil het toch nog wel even hebben over die mentaliteitsverandering. Laten we als voorbeeld een nazi nemen uit de Hitler-periode. Hij maakte deel uit van de SS of welke moord-bende van Hitler dan ook. Hij was in staat moorden op weerlozen te begaan, te martelen en te mishandelen; hij deed mee aan de Kristallnacht, schreef in opdracht van Goebels gruwelpropaganda, enzovoorts, enzovoorts. Na het einde van de oorlog komt hij in Oost-Duitsland terecht. Natuurlijk verheimelijkt hij zijn verleden. Ja, hij zal daar gek zijn en tegen de Russen of tegen de geheime politie van Walter Ulbricht zeggen, dat hij nog steeds fascist is. Welnee, hij meldt zich aan als lid van de communistische partij (pardon: als lid van de SED). Al spoedig heeft hij het hoogste woord en roept het hardst over de nazi's in West-Duitsland. Hij moet immers bewijzen, dat hij een goede bolsjewiek is. Maar al met al is zijn mentaliteit niet veranderd. Althans, jij gelooft daarin evenmin als wij. Qua mentaliteit is hij dus nog steeds in staat om weerlozen te vermoorden, te martelen en te mishandelen. Qua mentaliteit is hij ook nog steeds in staat om mee te doen aan een Kristallnacht, nu dan niet in Duitse steden, maar wellicht in Boedapest of Praag. Ook de Oost-Duitse steden hebben tijdens en na de juni-revolte van 1953 hun portie gehad. Zijn gruwelpropaganda schrijft hij nu tegen Tsjechoslowakije (Zionisme regeert in Praag). Tegen Amerika en Israël bijvoorbeeld schrijft hij nu wat hij vroeger tegen Rusland schreef. De toon is niet veranderd, alleen de namen. Maar toch is hij volgens jou geen fascist. Waarom niet, dat blijft voor ons en de lezers van "De Vrije" een raadsel. De oplossing verzuim je er bij te geven.

Beste Hans Jar, je hebt het echt niet bij ons verkorven. Wij gunnen jou je eigen mening. Wij menen echter het recht te hebben om daar onze mening tegenover te stellen zoals wij ook jou en ieder ander het recht toekennen onze opvattingen te bestrijden, zelfs in "Daad en Gedachte". Maar liever niet zo rancuneus en zo onverdraagzaam. Scherpste in de discussie: graag. Maar dan wel serieus.

Met kam. groeten,

J. Meulenkamp.

=====

G E B O R E N O F G E M A A K T ?

IN EEN interview met de Vrij Nederland-redacteur D.F.v.d.Pol heeft de bekende schrijver Gerard Walschap zichzelf een "geboren revolutionair" genoemd. De gekozen term is een belachelijkheid. Revolutionairen worden niet als zodanig geboren, ze worden als zodanig gemaakt, gemaakt door de maatschappij en - merkwaardig feit - meestal niet vóór dat er

revolutionaire gebeurtenissen te bekenen zijn. Niet door de maatschappij tot revolutionairen gemaakte mensen maken op hun beurt de revoluties. Deze worden namelijk evenmin gemaakt als de revolutionairen als zodanig geboren worden. Revoluties namelijk worden geboren en eenmaal geboren revolutionaries maken de mensen tot revolutionairen. De zaken liggen net omgekeerd als de meeste mensen veronderstellen.

=====

V A K B E W E G I N G E N A R B E I D E R S

(Nogmaals de staking bij Ford in Genk)

DE STAKING bij de Ford-fabrieken in Genk (Belgisch Limburg) is achter de rug. Zij is zó geëindigd als reeds bij het uitbreken daarvan gemakkelijk te voorspellen viel. De Belgische vakbeweging heeft met de Ford-directie een akkoord gesloten. Het karakter ervan viel al duidelijk daaruit af te leiden, dat er over de inhoud het diepste stilzwijgen werd bewaard van de kant van alle betrokkenen. Noch de vakbondsbureaucraten, noch de directieleden van Ford, noch de vertegenwoordigers van Fabrimetaal, de patroonsorganisatie in de Belgische metaalnijverheid, noch de minister van Arbeid, de beruchte, uit het Algemeen Belgisch Vakverbond voortgekomen heer Louis Major, noch de vanwege het ministerie aangewezen bemiddelaar, de heer Van Bladel hebben over de overeenkomst ook maar één woord losgelaten alvorens zij op donderdagavond 21 november aan de Ford-arbeiders werd voorgelegd. Kennelijk moest tot iedere prijs voorkomen worden, dat de Ford-arbeiders er van te voren rustig en nuchter over zouden kunnen oordelen.

Op donderdagavond 21 november kwamen de Ford-arbeiders, of liever gezegd de bij een van de beide vakcentralen aangesloten Ford-arbeiders - wat zoals wij nog zullen zien op geen stukken na hetzelfde is - bijeen op een, wat wij zouden willen noemen histroische plaats. De Belgische vakbeweging had namelijk voor deze beslissende vergadering precies dezelfde zaal "Familia" te Hoevezavel-Waterschei afgehuurd, die zij ook in 1966 huurde ten tijde van de mijnwerkersstaking. In dezelfde ruimte, waar twee jaar geleden de strijd van de Limburgse kompels om zeep geholpen werd daalde thans ook de Ford-staking ten grave. Toen wij in onze eerste beschouwing over deze vakbondsactie (zie elders in dit nummer van "Daad en Gedachte") schreven, dat dit gebeuren die strijd van de mijnwerkers in 't geheugen terugriep en dat de geschiedenis soms als klucht schijnt te herhalen wat eenmaal reeds als tragedie op het toneel der geschiedenis is opgevoerd, toen konden wij nauwelijks vermoeden dat het slot van de klucht zo sterk op het slot van de tragedie zou gaan lijken, dat het zelfs in precies hetzelfde decor gespeeld werd.

Het is niet slechts de zaal "Familia" geweest waardoor het laatste bedrijf van het één zo sterk op het laatste bedrijf van het ander heeft geleken. De vakbonzen hebben zowel in 1966 als nu een eendere tactiek toegepast om hún wil over die van de arbeiders te laten zegevieren. In beide gevallen stonden aan de ingang van de zaal de vertrouwenslieden der bonzokratie, die zeer zorgvuldig de lidmaatschapsboekjes controleerden. Men kon honderdmaal arbeider, stákend arbeider bij Ford in Genk zijn, zonder geldig lidmaatschapsboekje kwam men de zaal niet binnen en de politie van Genk en de Belgische rijkswacht stonden gereed in de brede allée tegenover de zaal om zonodig hardhandig in te grijpen als de waakhonden van de vakbeweging het met de stakers soms niet zouden kunnen klaarspelen.

Gevolg: van de circa 6000 stakers bevonder er zich maar 2.970 oftewel nog minder dan de helft in gebouw "Familia". Van die 2.970 aanwezige arbeiders hebben zich 397 voor een voortzetting van de staking uitgesproken. Het akkoord werd - nadat de bonzen er urenlang voor hadden moeten pleiten - aanvaard door 2.573 man. Dat betekent, dat niet de meerderheid van de Ford-arbeiders zich voor werkhervatting heeft uitgesproken, doch de minderheid. Naar de mening van zo'n slordige drieduizend man is niet gevraagd. Zo ging het ook bij de mijnwerkersstaking. Ook toen hetzelfde bedrog, dezelfde zwendel. De vakbeweging heeft ervaren, dat dergelijke praktijken haar het beste in de kaart spelen.

Overigens: het zijn niet slechts deze vakbondspraktijken waardoor zich het einde van de Ford-staking heeft gekenmerkt. Wat zich tevens openbaarde, dat was een duidelijke tegenstelling tussen de bonzen en de arbeiders, tussen de bonden en hun leden. De staking bij Ford mocht dan een "officiële" staking zijn geweest

van het begin af aan, dat wilde toch niet zeggen, dat het aan het stakingsfront allemaal pais en vree was. Ook binnen het raam van de vakbondsactie bleek de positie der arbeiders toch een gans andere dan die der bureaucratie.

Volgens een verslaggever van het Belgisch blad "De Nieuwe Gids", waaraan wij onze feitenkennis danken, was de vergadering buitengewoon roerig. Aanvankelijk, zo schreef "Nieuwe Gids"-verslaggever Maurits Standaert, scheen er voor het akkoord een ongunstige atmosfeer te bestaan. Herhaaldelijk werden de aan het woord zijnde leiders geïnterumped met het gescandeerd geroep van "Staking, staking!" Dat wil niets anders zeggen, dan dat de sprekers der vakbeweging moeite hebben gehad om hun leden in het schuifje te krijgen waar zij hen wilde hebben. Als het zó gegaan is met hun leden (die blijkens hun lidmaatschap in de vakbeweging nog enig vertrouwen stellen) dan kan men zich gemakkelijk voorstellen welke geest er overheerst heeft onder de niet-toegelaten ongeorganiseerden, die - getuige hun buiten de vakbeweging blijven - in die organisatie géén vertrouwen stellen.

Men kan zich de stemming der arbeiders ook gemakkelijk voorstellen als men weet, dat - gelijk in de Belgische pers uiteengezet is - de stakers bij het thans met kunst en vliegwerk aanvaarde akkoord ook niet de gelijkstelling in beloning met de Antwerpse Ford-fabrieken hebben verkregen, waarom het allemaal was begonnen. Zo beschouwd kan bepaald niet beweerd worden, wat de vakbonden hebben gedaan, dat het conflict met een overwinning van de arbeiders is geëindigd. Het is geëindigd met een compromis, dat de directie na vier weken staking beslist voldoening moet hebben gegeven. De strijd, waarvan vakbondsleider Louis van Meulder op 2 november op het stadhuisplein van Hasselt zei, dat hij al gewonnen wás, leverde niet dát op, waarvan de vakbeweging verklaarde, dat zij er tot het einde toe voor zou blijven vechten.

Wat de tegenstelling tussen arbeiders en bestuurders aangaat, zij openbaarde zich niet slechts in het laatste bedrijf, zij was ook al eerder zichtbaar. De arbeiders van Ford en zij, die zich als hun zogenaamde leiders aandienden, bewandelde in de vier weken van het conflict niet dezelfde weg. De arbeiders waren van 't begin af aan bijzonder strijdlustig. Vandaar dan ook dat georganiseerden én ongeorganiseerden als één man het werk hebben neergelegd. Die strijdlust had onder andere incidenten tengevolge, waarvan al op de tweede dag van de staking sprake was. De arbeiders blokkeerden, in strijd met de afspraak tussen bonden en directie over het doorwerken van het kantoorpersoneel, de wegen die naar de buiten het centrum van Genk gelegen fabriek leiden. Er deden zich botsingen met de politie voor toen autobussen met kantoorpersoneel door de arbeiders op de aanwezigheid van onderkruipers werden doorzocht. Bij het tegenhouden van auto's met werkwilligen werd een staker door een werkwillige aangereden, politie en vakbondsleiders namen de werkwillige tegen de woede der stakers in bescherming. De directie weigerde voor de gewonde staker een ambulance te laten komen. Een dag later: opnieuw soortgelijke incidenten; stakers laten - gelijk de stakende mijnwerkers voor hen, in 1966 - bomen over de wegen vallen; twee gewonden. Op 28 oktober ten derden male incidenten, nu tussen stakers en een vakbondsbestuurder. In de omgeving van Genk, vooral in de kleinere dorpen ten noorden daarvan was in die dagen sprake van soortgelijke botsingen, waartegen de vakbondsleiders zich op energieke wijze keerden, zonder al te veel resultaat.

Geheel buiten de vakbeweging om zijn de stakende Ford-arbeiders op hún wijze opgetreden tegen werkwilligen: op 28 oktober zijn er 12 rijkswachten en een overvalwagen nodig om een onderkruiper veilig in de fabriek te loodsen. Het materiaal voor de - geenszins lamgelegde fabriek - wordt aangevoerd op grote vrachtwagens, die door wel honderd rijkswachten geëscorteerd worden. De Ford-directie uit de klacht, dat de politie niet doortastend genoeg optreedt. De vakbondsleiders zeggen, dat de houding van de rijkswacht - die er notabene voor zorgt, dat het effect van de staking zo veel mogelijk verminderd wordt - "voortreffelijk" is. Met andere woorden: de strijd zoals de arbeiders zich die voorstellen en voeren wil-

len en dat wat de vakbeweging onder strijd verstaat, dat zijn twee geheel verschillende dingen, zoals ook dat wat de vakbeweging onder "overwinning" verstaat iets totaal anders is dan wat de arbeiders daaronder verstaan.

=====

V E R B E T E R I N G

IN HET ARTIKEL "Staking bij Ford in Genk" in dit nummer van "Daad en Gedachte" is een storende fout geslopen. Er staat (op pagina 6) in de derde alinea, dat de vakbondsfunctionarissen op grote schaal tekort zijn geschoten. De bedoeling was natuurlijk te zeggen, dat de vakbondsleiders zich minder door een groot aantal dan wel juist omgekeerd door een uiterst gering aantal activiteiten hadden onderscheiden. Dat is niet hetzelfde als de bewering, dat zij "tekort" zouden zijn geschoten. De laatste formulering zou alleen dan maar juist zijn, indien het tot de taak van de vakbeweging behoorde om bij een conflict zo actief en krachtig mogelijk voor de dag te komen. Dat echter is geenszins het geval. De taak van de vakbeweging in de moderne maatschappij is het, de arbeiders in het gareel te houden en bij voorkomende conflicten hun strijdlust zoveel mogelijk in te perken en af te dammen. Het is dus stellig wáár dat de bonden in de staking van de Genkse Ford-fabriek bijzonder weinig gedaan hebben, maar het is niet waar, dat zij daarmee tekort geschoten zijn. Integendeel, juist door zo min mogelijk te ondernemen en alleen maar de s c h i j n ener activiteit op zich te laden teneinde de arbeiders te misleiden, hebben zij hun taak in de kapitalistische samenleving op een (voor het kapitaal en de gevestigde orde, die zij dienen) voortreffelijke wijze vervuld.

=====

O V E R W I N S T D E L I N G

ALS het NVV beweert, dat de arbeiders recht hebben op een deel van de (ondernemings)winst en prof. F.L. van Muiswinkel, hoogleraar in de bedrijfs-huishoudkunde aan de Vrije Universiteit van Amsterdam, verklaart dat zij dat recht missen, is het gelijk natuurlijk volkomen aan de kant van prof. Muiswinkel. Het is ook wel wat bijzonder dwaas en naïef om te veronderstellen, dat de wet, die de burgerlijke eigendom erkent, dat wil zeggen de eigendom van opeengehoopte, geakkumuleerde arbeid evenzeer als de eigendom van arbeidskracht, tegelijkertijd de ontkenning van dat recht op eigendom zou proclameren.

Prof. Muiswinkel heeft gelijk als hij betoogt, dat de openbare gedachtenwisseling over loon, winst en vermogen vaak wordt ontsierd door sentimen-

ten, klakkeloze uitspraken en een opvallend gemis aan kennis van de werkelijke situatie. Als een kapitalist aan een arbeider de prijs van zijn arbeidskracht betaalt, geeft hij hem exact wat die arbeider rechtens toekomt. Hij doet, om het in huis, tuin en keukentaal te zeggen, die arbeider niet tekort. Niettemin wordt die arbeider uitgebuit. Dat is niet een gevolg van de boosaardigheid van de patroon, doch een gevolg van het bijzondere karakter van de waar arbeidskracht, die bij gebruik méér produceert dan haar eigen waarde.

Vanuit 't burgerlijke recht en vanuit de burgerlijke economie, die de resultante zijn van de burgerlijke realiteit kan de zogenaamde "rechtvaardigheid" van de winstdeling niet worden aangetoond. Wat wél kan worden aangetoond, wanneer men het wezen van de meerwaardeproductie eenmaal heeft begrepen is, dat dáár waar winstdeling

om welke reden dan ook wordt toegepast, van 'n opheffing van de uitbuiting niet kan worden gesproken. Meerwaardeproductie houdt niet op meerwaardeproductie te zijn, indien achteraf een deel van de geproduceerde meerwaarde terugvloeit naar de verkopers van arbeidskracht. Ook om die reden al heeft prof. Muiswinkel gelijk als hij betoogt, dat men met argumenten van gerechtigheid en naastenliefde de zaak niet oplost.

Als prof. Muiswinkel verklaart, dat de winst ontstaat door de koopkrachtige vraag en de bestedingskeuze op de afzetmarkt, die buiten de invloedssfeer van zowel werknemers als ondernemers liggen en hij betoogt voorts, dat er geen oorzakelijk verband is tussen de productiefactor arbeid en de winst, dan haalt hij twee dingen door elkaar. Hij verwacht het verschijnsel, dat onder bepaalde omstandigheden de ondernemerswinst niet gerealiseerd kan worden met de vraag waar de ondernemerswinst vandaán komt. Iedere waar belichaamt 'n zekere hoeveelheid meerwaarde, maar als die waar onverkocht blijft kan die hoeveelheid meerwaarde niet in de abstrakte geldvorm worden verkregen om vervolgens op die manier

opnieuw tegen arbeidskracht of andere waren te worden geruild. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen, dat wanneer de waar wél verkocht wordt, pas door die verkoop de winst ontstaat.

Overigens heeft prof. Muiswinkel natuurlijk gelijk, dat arbeid een productiefactor is. Overigens ook staat hij veel dichter bij de realiteit dan bijvoorbeeld de woordvoerders van het NVV, die bij hun kritiek op Muiswinkel om de problemen heenzwammen. Op één enkel punt slechts legt prof. Muiswinkel een gebrek aan realiteit aan de dag. Als hij zegt dat de collectieve vermogens der werknemers in de vorm van pensioenrechten méér bedragen dan de collectieve privé-vermogens der ondernemers bij elkaar, dan verliest hij wel even uit het oog, dat er heel wat meer arbeiders dan ondernemers zijn en dat de f 25 miljard aan pensioenbedragen bij elkaar net genoeg zijn voor een karig oudedagsuitkerinkje (dat de onmishare steun van de even karige A.O.W. behoeft) en de f 21½ miljard van de ondernemers hen 'n behoorlijk leventje garanderen. Cijferen is voor prof. Muiswinkel blijkbaar een even grote kunst als nuchterheid voor de vakbonden.

=====

E E N H A R D N E K K I G M I S V E R S T A N D

OP DE EERSTE pagina van elk nummer van "Daad en Gedachte" staat vermeld, dat voor dit blad geen vaste abonnementsprijs wordt gevraagd, doch dat de uitgave zal worden bekostigd uit vrijwillige bijdragen. Dit nu schijnt sommige lezers in de waan te hebben gebracht, dat ze helemaal niets behoeven te betalen. Dat is echter een hardnekkig misverstand. Wij willen graag geven naar krachten, maar hebben er bezwaar tegen, dat sommige lezers alleen maar willen nemen naar behoefte en niets geven. 'n Dergelijke vorm van parasitisme is in strijd met onze opvattingen.

We zullen daarom voortaan lezers, die bij de aanvang van een nieuw jaar over het jaar daarvoor niets hebben betaald, onherroepelijk van onze lezerslijst afvoeren. Tenslotte hebben wij alleen maar belang bij geïnteresseerde lezers en we veronderstellen, dat die categorie met genoeg een geldelijke bijdrage levert. Mocht het u onmogelijk zijn te betalen en wilt u toch graag ons blad ontvangen, dan is een briefje voldoende. Geld en energie verspillen aan het schrijven van aanmaningen doen we niet meer. We verwachten van onze lezers verantwoordelijkheidsgevoel genoeg om uit zichzelf hun bijdrage over te maken.

We hopen, dat dit stukje tot resultaat zal hebben, dat we niemand van onze lezerslijst behoeven af te voeren.

Red. en adm. "Daad en Gedachte"